

KDYŽ ČLOVĚK UBLIŽUJE BOHU

Kázání ze soboty 19.3.2016 – br. Josef Dvořák

Evangelista Lukáš uvádí před samotnou pokořující scénou Ježíšovy korunovace na „Krále Židů“ (Mt 27,27–31; Mr 14,16–20; J 19,1–3; srov. L 23,37–38) neméně zarážející epizodu odehrávající se ve velekněžově domě – „hru na proroka“: „Muži, kteří Ježíše hlídali, posmívali se mu a bítí ho; zavázali mu oči (bítí ho do tváře) a ptali se ho (řecky): „Prorokuj, kdo je ten, který tě uhodil.“ A ještě mnoha jinými slovy ho uráželi.“ (L 22,63–65) Matoušovo znění tlumočí takto: „Pak mu plivali do obličeje, bítí ho po hlavě, někteří ho tloukli do tváře a říkali (řecky): „Prorokuj nám, Mesiáši, kdo je ten, který tě udeřil!““ (Mt 26,67–68)

První proroci, kteří tak byli v Písmu označení, nesou zvučná jména: Abraham, Mojžíš a Samuel. (Gn 20,7; Dt 18,15; 1S 3,20) Skrze ně mluvil Bůh k lidem, skrze ně uzavřel se svými vyznavači smlouvu. Mojžíš byl pravzorem proroků, zároveň předjímkou velkého proroka na konci času – Proroka mesiáše, jenž mocnými slovy i činy a jednoznačným naplněním předzvěstí dosvědčí, že Mesiášem je. (Dt 18,21–22) Ovšem co je to za prapodivnou hru na proroka mesiáše, ke které je Ježíš krutostí věhlasnou „soukromé policie“ (tvořené pohanskými otroky kněžských, jeruzalémských, vládnoucích rodin) z pozice moci a násilím donucen? Za koho Ježíše lidé jeho doby pokládají? A za koho Ježíše považují až po časy naše? Nuže (nahlížeje do knihy K. Skalického: *Ježíš Nazaretský*, s. 18–22): V Novém zákoně jej někteří považují za „nové vydání“ Jana Křtitele, Eliáše (či jiného proroka), sám Tetrarcha Herodes považoval Ježíše za zmrtvýchvstalého Jana Křtitele (Mk 6,16; Lk 9,7); Ježíšovi pokrevní příbuzní v něj nevěří, je jim pomatencem (J 7,5; Mr 3,21); učitelé Zákona ho mají za posedlého zlým duchem, za Belzebuba (Mr 3,22; J 10,20); učedníci za „svatého Božího“ (J 6,68–69) a Josef Flavius jej v *Židovských starožitnostech* vykresluje jako moudrého, dobrého i ctnostného člověka, ukřižovaného a zmrtvýchvstalého; Talmud říká: „*Ješu čaroval a sváděl Izrael*“ (Sanhedrin 107b; také 43a); Mohamed a muslimové ho pokládají za panensky počatého Božího proroka; již ve středověku se setkáme s tvrzením, že Ježíš je podvodník (jeden ze tří, *De tribus impostoribus*); v dějinách náboženství se setkáme též s názorem gnostiků, kteří mají Ježíše za reinkarnaci hada z Gn 3, což filosof E. Bloch domýšlí, načež interpretuje Ježíše jako „prvního radikálního ateistu“; B. Engels a marxismuseninismus pro změnu vydávají Ježíše „za pouhopouhý výtvar lidské mýtovnosti bez dějinného základu“, proti čemuž lze namítnout, že Ježíš Nazaretský vedle jiných, největších, náboženských osobností (Buddha, Laoc', mistr Kchung aj.) patří historicky k nejlépe zakotveným. Co filozofický, náboženský či dějinný úhel pohledu, to jiný Ježíš. Ovšem nad danou epizodou „hra na proroka“ vyvstane dosud ne příliš zvažovaná souvislost, přitom dosti aktuální.

Nový zákon zřetelně odráží starozákonní víru Izraele v příchod Proroka na konci časů. Ta měla utvářející vliv rovněž na vznik islámu („Mohamed je pravý prorok Alláhův“). V čem spočívá poslání proroka Ježíše? Prorok konce časů měl zprvu dle Písma připravovat příchod Hospodina a jeho království (tedy prorok předchází příchodu Hospodina), později byl prorok již připravovatelem cesty pro mesiáše. Část izraelského lidu Ježíše „za jednoho z proroků“ vskutku pokládala. (Mt 21,11; Mr 8,28; L 9,8; J 6,14) Sám jako prorok vystupoval. (21,10) Za proroka se pokládal. (L 13,33)

Posmívali se, hráli si, bavili se: „Prorokuj, kdo je ten, který tě uhodil.“ (L 22,64) „Prorokuj nám, Mesiáši, kdo je ten, který tě udeřil!“ (Mt 26,68) Řecký termín „uhodit“ znamená rovněž „sdírat“, „trýznit“, „bít“. Nejednalo se tedy o „otcovské plácnutí dětátka

po zadečku". D. Flusser vysvětluje, že tato hra je známa již ve starověku (zmiňují ji též BELOV, A.; PETROVSKIJ, V. V *Říši velkého Hapi*, s. 272), jejím původním místem byly věznice a vojenské prostřední (údajně ji podstoupil i Hitler v r. 1923 během věznění v Landsbergu); pointa hry „na proroka“ spočívá v tom, uhádnout jméno bijícího, poté měl bijící zaujmout roli (místo) trýzněného; načež D. Flusser evangelijní zmínku interpretuje tím, že Ježíš odmítáním odpovídat na otázku „kazil legraci“¹. Z evangelíí je zjevné, že Ježíš viděl dál a víc než lidé z jeho okolí, což je charakteristické i pro sz. proroky. Kupř. v davu rozpoznal, která krvácející žena se jej dotkla. Viděl i do budoucnosti, z pohledu křesťanské víry předpověděl zničení chrámu či svou smrt i zmrtvýchvstání. Ovšem Ježíš nejen že „kazil legraci“, tj. pointu pokořující lidské šikany, jejímž podstoupením je nesmírně autenticky lidský ve ztotožnění se s nejbezmocnějšími. Ježíš si ze své podstaty Služebníka i Beránka Božího odmítá své místo vyměnit (s kýmkoliv), zůstává na místě Bohem mu určeném „za nás“, poslušen vůli svého Otce.

Ovšem významné prohloubení starozákonních souvislostí poskytuje Kaifášův výrok: „... je pro nás lépe, když jeden člověk umře za lid, než aby zahynul celý národ.“ (J 11,50) Podle evangelisty tento velekněz promluvil z prorockého vnuknutí. (J 11,50) Podle evangelisty Ježíš má zemřít „také proto, aby rozptýlené děti Boží shromáždil v jedno“. Právně-historická **analýza římského a hebrejského práva** prokazuje, že Ježíšův „proces“ byla **justiční vražda**, záležitost židovských kněží. Po **porovnání židovských halachických pramenů s evangelijními zprávami** lze s jistotou tvrdit, že je Ježíšův proces v rozporu s rabínsko-farizejskou právní praxí a spíše odpovídá **uplatnění zásad saduceů**. Kupř. soud se nesměl konat v noci, hrdelní zločin musel být podložen dvěma jednoznačnými svědectvími. Ostatně ne všichni členové synedria s hrdelním rozsudkem souhlasili (Josef z Arimatie a patrně Nikodém). (L 23,51; J 19,39) Celé to odporné pokořující násilí a právě Kaifášovo „lépe ať zahyne jeden než celý národ“ nás posouvá zkratkou řečeno ke „zneužitému“ *Jom kippuru*. R. Girard si povšiml vazby mezi násilím a posvátnem, sepětí náboženského chování člověka s násilím. Takové sepětí se objevuje již na samotném počátku lidských, žel bratrovražedných dějin. (Gn 4) Posvátnost (*sactum*) je to, co si vytváříme, pro co si lidé ubližují, pro co jsou lidé ochotni zabít, i kdyby šlo o samotného Božího Syna. (L 22,66–71) Avšak svatost (*sanctum*) do světa lidí pouze sestupuje, je mimo tvůrčí možnosti člověka, může být jen darována Pánem Bohem, neboť svatý je jedině Bůh. Mechanismus obětování ‚smířčího kozla‘ (zneužitého *Jom kippuru*) je v dějinách dobře znám. Vzpomeňme na obviňování židovských obcí (z rituálních vražd, z otravování studen a tedy z šíření moru), zmiňme procesy s čarodějnicemi a více kupit smutných ohlédnutí dějinami není třeba. Princip „ať zahyne jeden, než celý národ“ souvisí s obřadným očišťováním od hříchu celé izraelské pospolitosti (*Jom kipur*). O beránku se naopak mluví v souvislosti s osvobozováním z otroctví (prvně toho egyptského, kteréžto osvobození pak ústí do svátku Velikonoc zvaného *Pesach*). Tedy *Jom kippur* a *Pesach* mají jiné komplexy dějů i emocí. Rituál *Dne smíření* obětí dvou kozlů (jeden obětovaný, druhý vyhnaný na poušť pro Azazela) přináší očistění celé izraelské pospolitosti před Bohem Hospodínem. (Vyhnání uvádí pouze Lv 16, Ex 30,10 ani Lv 23,27–32 jej nezmiňují.) Girardova identifikace jedinců jakožto viníků, kteréžto společnost trestá se zdá být nadčasová: „Lokalizace zla do vybraných jedinců nebo skupin má vždy tu ‚sociální ctnost‘, že činí společnost nebo její instituce bezúhonnými“² „Smířčích kozlů“, tj. nespravedlivého násilného zabíjení z dějin známe nespočetné množství (a co jich neznáme!). V čem je tento Ježíš, coby

¹ FLUSSER, D. Ježíš, s. 161–167. Obdobné posměšné hry jsou známé i s jinými postavami, viz SOUČEK, J. B. Utrpení Páně podle evangelíí, s. 177.

² ZIMBARDO, P. G. Moc a zlo: Sociálně psychologický pohled na svět. Praha: Moraviapress, 2005, s. 40–41, srov. s. 47, 91–92.

„smírčí kozel“ jiný, jedinečný? Vraťme se ke kořenům křesťanské víry. Zásadní dějinný moment vyvěrá z Hospodinova slova k Abrahamovi (Abramovi). První slova, která Abraham od Boha Hospodina zaslechl a přijel, byla: „**Jdi pro sebe**“ (hebr. *lech-lechá*). (Gn 12,1) Vyšel tedy ze země svých otců, svých kořenů. Abraham v souladu s vlastním přesvědčením opustil civilizovaný svět s patrovými domy a kanalizací, aby bydlel ve stanu a sám proti všem tvrdil, že Bůh je jeden. Neboť zaslechl a přitakal Boží výzvě: „Jdi kvůli sobě!“ Nebo: „Jdi sám!“ (J. Sacks) Když tu náhle týž výraz přijme od Boha znovu, tentokrát proto, aby se zřekl budoucnosti ve svém synu (týmž Bohem zaslíbeném!). (Gn 22,2) Je ochoten jej obětovat. Ale když už je ruka nachystána rituálně podříznout vlastní dítě, Bůh promluví znovu: „Neučiniš k němu naprosto nic!“ (Gn 22,12) Dříve než vznikl judaismus, dříve než vzniklo křesťanství, dříve než vznikl islám, Bůh příběhem demonstroval následující: Žádný člověk, žádné dítě nesmí být obětováno pro zlepšení situace lidí před Bohem. Jediné dítě pro tuto možnost (vědomě a dobrovolně) zemřelo, a to dítě lidské i Boží. Ono očistilo lidskou pospolitost před Bohem. Jen Jeden jediný za nás všechny. Lidstvo nemá pokukovat po „obětních kozlech“, naopak, křesťanství stojí a žije z vědomého přitakávání roli Beránka ve jménu svobody a pokoje shůry.